

LBRIS

We know
books

IOAN SLAVICI

Mara

Postfață
Theodora Cuzum

Editura
TANA 

exactitate societatea de atunci, cu moravurile, defectele, dar și calitățile ei. Femeie văduvă și săracă, Mara dă dovadă de curaj și ambiție pentru a se ridica în rândurile oamenilor înstăriți. Ea trăiește după principiul „scopul scuză mijloacele”, întrucât toți pașii pe care aceasta i-a făcut pe tot parcursul vieții au fost pentru binele copiilor ei, pentru a le asigura acestora un viitor mult mai bun decât trecutul său. Persida și Trică sunt cea mai mare bucurie sufletească a ei, însă pe parcursul drumului către înavuțire ea devine însetată de bani, nepăsându-i în ce mod îi obține. Persida reprezintă tipul persoanei neajutorate, rușinoase și ușor influențabile, ce pornește ca o persoană bună la suflet, ce înțelege sacrificiile pe care mama sa le depune pentru a-i asigura viitorul și le apreciază, și sfârșește ca „o a doua Mara” în urma impresiei lăsate de modul de trai al mamei sale. Era frumoasă, duioasă la fire și blândă, dar și sfătoasă, încăpățanată și aspră la vorbă.

Autorul ne mai oferă prin această operă o introspecție în viața țăranilor moldoveni de la acea vreme, ce își căpătau averea în special din negoț, asemenea Marei, și ale căror căsătorii le erau aranjate de către părinți cu scopul beneficiilor, fie ele financiare sau sociale, precum cea aranjată de Mara între Persida și Pavel Codreanu.

Potrivit criticilor literari, *Mara* este singurul roman reușit al lui Ioan Slavici, autorul remarcându-se în special ca nuvelist, întrucât, proza de observație socială scrisă de acesta în cea de-a doua parte a secolului XIX a conectat proza românească la cea europeană contemporană, având deci o importanță capitală pentru literatura țării noastre.

Theodora Cuzum

CUPRINS

I. Sărăcuții mamei	5
II. Maica Aegidia	10
III. Furtuna cea mare	18
IV. Primăvara	23
V. Ani de tinerețe	36
VI. Ispita	49
VII. Zbuciumare	60
VIII. Datoria	67
IX. Inima, săraca	75
X. Cine ce poate	89
XI. Altă lume	105
XII. Două porunci	115
XIII. Datorii vechi	127
XIV. Rostul lui Bandi	144
XV. Isprăvile lui Trică	156
XVI. Greul vieții	170
XVII. Birtul de la sărărie	188
XVIII. Blestemul casei	203
XIX. Verboncul	211
XX. Norocul casei	244
XXI. Pace și liniște	260
 <i>Mara, goana după avere</i>	 273

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SLAVICI, IOAN

Mara / Ioan Slavici ; postfață: Theodora Cuzum.
- Mușătești : Editura Tana, 2024
ISBN 978-606-9019-68-9

821.135.1

Pentru comenzi și informații, ne puteți contacta la:

- tel: 0743-146.673, 0726-71.01.41
- e-mail: edituratana@yahoo.com
- www.edituratana.ro

Tipar: ARTPRINT

Email: office@artprint.ro

I

SĂRĂCUȚII MAMEI

A rămas Mara, săraca, văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei, dar era tânără și voinică, și harnică, și Dumnezeu a mai lăsat să aibă și noroc.

Nu-i vorbă, Bârzovanu, răposatul, era, când a fost, mai mult cârpaci decât cizmar și ședea mai bucuros la birt decât acasă; tot le-au mai rămas însă copiilor vreo două sute de pruni pe lunca Murășului, viuța din dealul despre Păuliș și casa, pe care muma lor o căpătase de zestre. Apoi, mare lucru pentru o precupeață, Radna e Radna, Lipova e numai aci peste Murăș, iar la Arad te duci în două ceasuri.

Măști dimineața, Mara-și scoate șatra și coșurile pline în piața de pe țărmurele drept al Murășului, unde se adună la târg de săptămână murășenii până de pe la Șovârșin și Soboteliu și podgorenii până de pe la Cuvin. Joi dimineața, ea trece Murășul și întinde șatra pe țărmurele stâng, unde se adună bănațenii până de pe la Făget, Căpălnaș și Sân-Miclăuș. Vineri noaptea, după cântatul cocoșilor, ea pleacă la Arad, ca ziua s-o prindă cu șatra întinsă în piața cea mare, unde lumea se adună din șapte ținuturi.

Dar lucrul cel mare e că Mara nu-ți iese niciodată cu gol în cale; vinde ce poate și cumpără ce găsește; duce de la Radna ceea ce nu găsești la Lipova ori la Arad și aduce de la Arad ceea ce nu găsești la Radna ori la Lipova. Lucrul de căpetenie e pentru dânsa ca să nu mai aducă ce a dus și vinde mai bucuros cu câștig puțin decât ca să-i „clocească” marfa.

Numai în zilele de Sântă Mărie se întoarce Mara cu coșurile deșerte la casa ei.

Sus, pe coasta unui deal de la dreapta Murășului, e mănăstirea minoriților, vestita Maria Radna. Din turnurile bisericii mari și frumoase se văd pe Murăș la deal ruinele acoperite cu mușchi ale cetății de la Șoimos; în fața bisericii se întinde Radna cea frumoasă și peste Murăș e Lipova cu turnul sclipicios și plin de zorzoane al bisericii românești, iar pe Murăș la vale se întinde șesul cel nesfârșit al Țării Ungurești. Mara însă le trece toate cu vederea: pentru dânsa nu e decât un loc larg în fața mănăstirii, unde se adună lumea cea multă, grozav de multă lume.

Căci e acolo în biserică aceea o icoană făcătoare de minuni, o Maică Precistă care lăcrămează și de a căreia vedere cei bolnavi se fac sănătoși, cei săraci se simt bogați și cei nenorociți se socotesc fericiți.

Mara, deși creștină adevărată, se duce și ea câteodată la biserică aceasta, dar se închină creștinește, cu cruci și cu mătăanii, cum se cuvine în fața lui Dumnezeu. Că icoana face minuni, asta n-o crede; știe prea bine că o Maică Precistă nemțească nu e o adevărată Maică Precistă. E însă altceva la mijloc. Călugării, care umblă rași ca-n palmă și se strâmbă grozav de urât, au o știință tainică și știu să facă fel de fel de farmece pentru ca boala să-și vie la leac, săracul să-și găsească sprijoana și nenorocitul să se fericească. Bine face dar lumea care vine la Maria Radna să se închine, și Marei îi râde inima când pe la Sântă Mării timpul e frumos, ca lumea să poată veni cale de o săptămână de zile, cete-cete, cu praporele în vânt, cu crucile împodobite cu flori și cântând psalmi și litanii. Acum, când vin sutele și se adună miile pe locul cel larg din fața mănăstirii, acum e secerișul Marei, care dimineața iese cu coșurile pline și seara se întoarce cu ele goale. De aceea se închină Mara și în fața icoanei, apoi își ia copilașii, pe care totdeauna îi poartă cu dânsa, îi dă puțin înainte și le zice: „Închinați-vă și voi, săracuții mamei!”

Sunt săraci, săracuții, că n-au tată; e săracă și ea, c-a rămas văduvă cu doi copii; cui, Doamne, ar putea să-i lase când se

duce la târg? Cum ar putea dânsa să stea de dimineață până seara fără ca să-i vadă? Cum, când e atât de bine să-i vezi?!

Umblă Mara prin lume, aleargă sprintenă, se târguiește și se ceartă cu oamenii, se mai ia și de cap câteodată, plânge și se plânge c-a rămas văduvă și apoi se uită împrejur să-și vadă copiii și iar râde.

„Tot n-are nimeni copii ca mine!” își zice ea, și nimeni nu poate s-o știe aceasta mai bine decât dânsa, care ziua toată vede mereu copii și oameni și nu poate să vadă ființă omenească fără ca s-o pună alături de copiii ei. Mult sunt sănătoși și rumeni, voinici și plini de viață, deștepți și frumoși; răi sunt, mare minune, și e lucru știut că oamenii de dai Doamne numai din copii răi se fac.

Mai sunt și zdrențăroși și desculți și nepieptănați și nespălați și obraznici, săracuții mamei; dar tot cam așa e și mama lor ea însăși; cum altfel ar putea să fie o văduvă săracă? Cum ar putea să fie copiii săraci, care își petrec viața în târg, printre picioarele oamenilor?

Muiere mare, spătoasă, greoaie și cu obrajii bătuți de soare, de ploii și de vânt, Mara stă ziua toată sub șatră, în dosul mesei pline de poame și de turtă dulce. La stânga, e coșul cu pește, iar la dreapta clocotește apa fierbinte pentru „vornoviști”, pentru care rade din când în când hreanul de pe masă. Copiii aleargă și își caută treabă, vin când sunt flămânzi și iar se duc după ce s-au săturat, mai se joacă vioiși, mai se bat fie între dânșii, fie cu alții, și ziua trece pe nesimțite.

Serile, Mara, de cele mai multe ori, mănâncă ea singură, deoarece copiii, obosiți, adorm, în vreme ce ea gătește mâncarea. Mănâncă însă mama, și pentru ea, și pentru copii. Păcat ar fi să rămâie ceva pe mâine.

Apoi, după ce a mai băut o ulcică de apă bună, ea scoate săculețul, ca să facă socoteala. Niciodată însă ea n-o face numai pentru ziua trecută, ci pentru toată viața. Scăzând dobânda din capete, ea pune la o parte banii pentru ziua de mâine, se duce la căpătâiul patului și aduce cei trei ciorapi: unul pentru zilele de bătrânețe și pentru înmormântare, altul pentru Persida și al treilea pentru Trică. Nu e chip să treacă

zi fără ca ea să pună fie și măcar numai câte un crețtar în fiecare din cei trei ciorapi; mai bucuros se împrumută pentru ziua de mâine. Când poate să pună florinul, ea-l sărută, apoi rămâne așa, singură, cu banii întinși pe masă, stă pe gânduri și începe în cele din urmă să plângă.

Nu doară că i-ar fi greu de ceva; când simte greul vieții, Mara nu plânge, ci sparge oale ori răstoarnă mese și coșuri. Ea își dă însă seama cât a avut când a rămas văduvă, cât are acum și cât o să aibă odată. Și chiar Mara să fii, te moi când simți că e bine să fii om în lumea aceasta, să alergi de dimineața până seara și să știi că n-o faci degeaba.

Peste zi, ea vede multă lume și, dacă-i iese-n cale vreo femeie care-i place și ca fire, și ca stare, și ca înfățișare, ea-și zice cu tainică mulțumire: „Așa are să fie Persida mea!” Iar dacă bărbat e cel ce-i place, ea-și zice: „Așa are să fie Trică al meu!”

Era una, preoteasa de la Pecica, o femeie minunată, și dulce la fire, și bogată, și frumoasă; ar fi spart Mara toate oalele dacă cineva s-ar fi încumetat să-i spună că Persida ei n-are să fie tot așa, ba chiar mai și mai. Iar preoteasa aceea stătuse patru ani de zile la călugărițele din Oradea-Mare: era deci lucru hotărât că și Persida are să stea cel puțin cinci ani la călugărițele din Lipova.

A și făcut Mara ce-a făcut, și maica Aegidia, econoama, i-a făgăduit că-i va lua copila și pentru numai 60 florini pe an, căci e văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei. Au trecut însă doi ani de atunci, Persida împlinise nouă ani, și Mara nu se putea hotărî să dea atâta bănet – pentru nimic. Ar fi putut să dea; avea de unde; asta ea însăși o știa mai bine decât orișicine; dar n-o ierta firea să rumpă din nici unul din cei trei ciorapi.

Trică îi făcea mai puțină bătaie de cap.

Era un om la Lipova, Bocioacă, starostele cojocarilor, care lucra vara cu patru și iarna cu zece calfe, scotea la toate târgurile cele mai frumoase cojoace, ținea tăierea cărnii în arândă și avea de nevastă pe Marta, fata preotului de la Cladova. Minunat om! – așa trebuia să fie și Trică! Iar pentru aceasta nu era nevoie de multă școală: atât ca să-l primească ucenic.

Maica Aegidia cerea însă mult, șase florini pe lună, și pe deasupra mai erau și alte cheltuieli.

„Hm!” zise Mara, încrețindu-și sprâncenele, și începu să facă în gândul ei socoteala cam câți oameni vor fi trecând în fieștecare an peste podul de plute de pe Murăș. Nimeni în lumea aceasta n-ar fi putut să facă socoteala aceasta mai bine decât dânsa, care atâta timp a stat pe țărmurii Murășului. Ce-ar fi fost adică dacă ar fi luat din ciorapul Persidei arânda podului? Putea să dea mai mult decât alții, fiindcă nu voia să câștige decât cei 60 florini și încă ceva pe deasupra. Apoi mai câștiga și dreptul de a-și pune masa și coșurile la capul podului, pe unde trecea toată lumea.

Stătea Mara, stătea și număra în gândul ei banii, câte doi crețtari de om și câte zece de perechea de cai ori de boi, număra mereu și-i aduna de se făceau mulți, încât ochii i se umpleau de lacrimi.

S-ar putea oare să fii văduvă săracă, să-ți vezi fata preoteasă, feciorul staroste în breasla cojocarilor și inima să nu ți se moaie?!

Că lucrurile ar putea să vie și altfel, asta Mara nu putea s-o creadă când vedea ca-n aievea cum atât de bine au să iasă odată toate.

II MAICA AEGIDIA

Maica Aegidia era mititică, pășea mărunț, vorbea scurt și apăsător, avea nas nu tocmai mic și o căutătură aspră și scrutătoare, dar se muia când vedea lacrimi de văduvă: ea a stăruit ca maica priorita s-o primească pe Persida și pentru numai cincizeci de florini pe an, ba a mai și alergat pe la d. Hubăr, economul orașului, ca Mara neapărat să capete arânda podului.

Erau creștinești faptele aceste, dar ea tot nu putea să fie mulțumită de a le fi săvârșit.

Sidi era, ce-i drept, foarte deșteaptă și, din clipa când se despărțise de Trică, se făcuse tăcută, așezată, ascultătoare, aproape blândă; nu era însă chip s-o desfaci de deprinderile ei urâte, s-o ții pieptănată și cu mâinile curate, nici s-o aduci la buna-cuviință. Apoi Mara venea mereu pe la mănăstire ca să se plângă că lumea nu mai trece pe pod nici de la Radna la Lipova, nici de la Lipova la Radna, încât maica Aegidia, muiată de lacrimile ei, se mulțumea și cu patru florini pe lună, puneala cincilea de la dânsa. Iarna, în sfârșit, după ce Murășul a înghețat și nimeni nu mai plătea cei doi crețari, maica cea cu căutătură aspră puneala toți cei cinci florini de la dânsa și era foarte mulțumită că Mara o mai ajută și ea la îmbrăcămintea copilei.

Serile apoi, Mara își făcea, ca de obicei, socotelile și tot i se mai umpleau, ba mai vârtos îi erau plini ochii de lacrimi.

Un singur lucru o puneala câteodată pe gânduri. Prea se făcuse blândă Persida: nu care cumva călugărița aceea s-o momească, s-o farmece și s-o facă și pe ea călugăriță smerită. „Mai bine moartă!“ Dar nu! asta nu era cu puțință; neam de

neamul ei n-a fost om smerit; tot creștini adevărați! Apoi, Trică se făcuse și el băiat așezat, ascultător și bun școlar. Asta vine cu vârsta la copiii care sunt răi de mici.

Așa, câteodată, își mai aduc, nu-i vorba, și ei aminte de timpurile trecute.

Într-o frumoasă zi de primăvară, d. învățător Blăguță a venit mai târziu decât de obicei la școală. Îi plăcea mult să pescuiască, se topiseră cam iute zăpezile, Murășul se umflase și apa era turbure, cum e mai bună pentru pescuit. Și era lucru știut că, în lipsa d-lui Blăguță, Costi Balcovici e acela care pune mâna pe nua, ca să ție buna-rânduială – nu poate pentru c-ar fi fost cel mai mare dintre școlari, dar învăța bine și era băiatul turtelarului din Radna.

Una e însă Blăguță și alta Costi, deși era băiat de turtelar. În fața d-lui Blăguță, Trică stătea smirna, iar cu Costi se bătuse adeseori în piață, în zilele cele bune, când nu era singur, ci să-reau amândoi, cu Sida, în capul lui, și rar scăpa Costi cu fața curată, fiindcă Sida avea gheare ca pisica și ar fi sărit și în foc pentru frățiorul ei.

Tocmai de aceea, poate, Costi era foarte aspru față cu Trică, pe care îl știa acum singur.

– Trică – strigă el răstit – stai frumos!

Trică se ridică îndrăzneț în picioare; i se făcuse o nedreptate.

– Șezi! strigă Costi.

– Dacă vreau șed, dacă vreau stau, răspunse Trică. Cine ești tu ca să-mi poruncești mie?!

Ceilalți școlari începură să rădă cu gurile întinse până spre urechi, căci copiii sunt oameni și ei și se simt mulțumiți când văd umilirea celor ce prea repede se înalță. Dar Costi, pui de om și el, nu voia să fie umilit.

– Afară! – strigă el dăscălește – în genunchi! și, rostind porunca, se și duse ca să-l apuce pe Trică.

Trică, cu vreo trei ani mai mic decât Costi, nu se simțea destoinic să ție piept cu acesta; cu cât mai mic era însă omul, cu atât mai mare îi era hotărârea, și el știa să muște, să zgârie și să dea cu picioarele, ceea ce pe Costi îl umplea cu atât mai vârtos de mânie, cu cât ceilalți școlari se ridicaseră pe bănci și

râdeau cu hohote de câte ori Trică îl nimerea bine. Astfel, învingerea nu putea să fie decât a lui Trică: bătaie, ce-i drept, a mâncat, părul i s-a cam rărit, gâtul îi era zgâriat, dar din bancă tot n-a ieșit și în genunchi nu l-a pus decât d. Blăguță, care ținea ca autoritatea lui Costi să rămână întreagă.

Ieșind din școală, Trică a luat-o, ca de obicei, drept spre pod, unde mumă-sa aduna creițarii și își vindea mărfurile. Cât s-a bătut cu Costi și cât a stat în genunchi, o singură lacrimă nu i se ivise în ochi, abia acum, după ce se văzu singur, începu să șteargă din când în când câte o lacrimă. Ah! cum ar fi vrut să-l poată mușca pe Costi, încât urma dinților să-i rămâie toată viața! Costi era însă mai tare decât dânsul.

„O să-l spun eu mamei, – își zise băiatul –, și o să treacă el pe pod!”

Când însă vorba era s-o facă, el n-o putea. Degeaba i-ar fi spus: o făcea numai să plângă, ca alte dați, că e văduvă și că toți își bat joc de copiii ei, fiindcă n-au tată, ca să-i ocrotească.

„Ah! – zise el suspinând – de ce nu mai e Sida aici?!”

Da! singură ea putea să știe ce va să zică a fi bătut de Costi.

El se strecură fără de veste pe lângă un car peste pod, apoi, trecut o dată de cellalt țărmure, se duse ca din pușcă până la mănăstirea de călugărițe, trase clopoțelul de la intrare și spuse, după ce i se deschise, că mumă-sa l-a trimis să-i aducă soru-si ceva.

La călugărițele din Lipova nu puteai să vorbești cu orișicine, orișicând și despre orișice. Sidi nu era însă oricine, și maica Aegidia cea aspră, fiind totodată și înțeleaptă, ținea să nu răscoale întreaga mănăstire, ceea ce ar fi făcut dacă ar fi oprit pe Sidi, care începuse să se vaiete când i s-a spus că acum, asupra mesei, nu poate să-și vadă fratele. Astfel, Trică n-a avut să aștepte mult.

– Ce e?! întrebă ea răstită.

– Uite, – zise el încet, ca să nu audă și sora Marta, care se afla în iatacul de alături –, Costi m-a bătut.

– Te-a bătut el pe tine, și tu, prostule, te-ai lăsat să te bată!

– Dacă el e mai tare!

Persida rămase câtva timp pe gânduri, cu răsuflarea oprită și cu ochii țintă la un colț.

– Haide!... zise apoi și îl apucă de braț, ca să-l ducă spre ieșire, unde cheia era în ușă.

– Sidi, Sidi! strigă sora Marta speriată și plecă s-o oprească.

– Haide! grai Persida mai tare. Ea n-are voie să iasă după noi!

Ieșind apoi în stradă, ei o luară spre pod.

Da! Însă dincolo era Mara, și ea n-avea să-i vadă, nici să-i știe.

Pe țărmurele despre Lipova, de la pod la deal, e Sărăria, o mare șură de scânduri, în care se adună sarea adusă pe luntri de la ocnele din Ulioara, ca să fie vândută pentru satele de dimprejur. În fața Sărăriei sunt, vara-iarna, ziua-noaptea, o mulțime de care, iar din sus de Sărărie e șirul de mori plutitoare de-a lungul țărmului. Persida și Trică se strecurară printre care, ocoliră Sărăria și înaintară spre mori. De câte ori, vara, au trecut ei Murășul pe luntrița de la vreo moară!

Acum însă nu era vară, ci primăvară, și Murășul era lat, foarte lat, turbure-gălbui și plin de spumă și de vultori. Morile, care alte dați se aflau în apropierea țărmurelui, de care erau legate prin o podișcă, acum rămăseseră departe spre mijlocul râului, de unde abia li se auzeau tocăniturile monotone. Cum să ajungă ei acolo, ca să roage pe vreuna dintre calfele de morar să-i treacă?!

Nu era chip! Și totuși cei doi copii bălani și cu obrajii rumeni erau voioși: mult era frumos și bine aici în fața valurilor ce se tăvăleau greoaie spre șesul depărtat. Venea cu ele și o adiere primăvăratică, iar dincolo, pe coastele de la Radna și de la Șoimoș, se ivea, pe ici, pe colo, iarba crudă și verdeața de salcie și de răchită.

– Stăi! strigă deodată Persida. Morarii cum se duc ei la morile lor? Trebuie să fie pe aici pe lângă țărmure vreo luntriță. N-ai să te temi! Tu știi că eu mă pricep la lopată.

– Eu să mă tem?! răspunse Trică. N-am văslit vara și eu?!

Mare lucru nici n-ar fi fost, dacă ai fi putut, ca vara, să dai cu lopata de fund, ca să duci luntrița precum îți place; acum

însă Murășul n-avea fund, valurile erau cu mult mai iuți decât fi se păreau de pe țarmure și luntrița-i ducea pe cei doi copii după cum voia bunul Dumnezeu.

Ochii căprui ai Persidei erau plini de văpaie; era frumos și bine, mare minune, mai ales pe la vultori, când luntrița se învârtea. Oamenii de pe țarmuri se speriară, cu toate aceste, când văzură luntrița ușoară cu cei doi copii neajutorați în ea și începură să alerge, mai ales de la Sărărie, spre mori, ca să ia o luntriță și să le vie într-ajutor.

Ce ar fi putut adică să li se întâmple? Îi duceau valurile cât îi duceau și trebuia să-i scoată în cele din urmă la țarmure, cum scoate apa râului ceea ce plutește pe ea.

Mai era însă în drum și podul, de care nu o dată se izbesc și se sfărâmă plutele aduse din Ardeal. Lumea alerga dar spre pod, pentru ca de acolo să le vie cumva într-ajutor.

În același timp se dusesse prin Lipova vestea că o fată a fugit de la călugărițe cu un băiat. O fată și un băiat! S-ar fi putut oare ca în gândul lumii fata să nu fie mare, când fuge cu un băiat? Degeaba i-ai fi spus că nu era, degeaba i-ai fi arătat perechea; ea tot n-ar fi crezut. Mai erau dar și alți oameni la pod, în fața mănăstirii, ca să afle cum s-au petrecut lucrurile cu fuga.

Mara, podărița, vedea că o mișcare neobișnuită s-a pornit de la Sărărie și de la mănăstire spre pod. Sări dar de la locul ei și grăbi spre Lipova. Uitându-se apoi încotro se uitau și oamenii, zări deodată luntrița purtată de valuri și alte două luntrițe mânate de vâslași voinici, care grăbeau să o ajungă.

- Vai de mine! strigă ea, cuprinsă de spaimă.

La moarte s-ar fi gândit, dar nu că sunt chiar ai ei copiii din luntrița care venea, venea mereu și iute spre pod.

Mara începu să alerge și să cheme oameni ca să deschidă podul, ca de obicei, când trec plute ori luntre cu sare.

Dincolo, despre Lipova, se îngrămădea pe pod lumea adunată în pripă, iar în fruntea ei venea maica Aegidia, foarte grăbită, ca o păpușică trasă pe sfoară, cu ochii ridicați spre cer, cu mâinile încleștate și rugând mereu pe Maica Fecioară de la Radna, făcătoarea de minuni, să le vie copiilor într-ajutor.

Văzând pe maica Aegidia, Mara se opri.

De la călugăriță, gândul ei trecu deodată la Persida, și ochii ei se îndreptară mai cu dinadins spre cei doi copii.

Ea rămase ca înfiptă, cu ochii mari, cu buzele strânse și strâmbate în jos.

- Sfinte Arhanghele! strigă apoi crucindu-se. Sfântă Marie, Maică Precurată! Bată-vă să vă bată, copiii! Nu, - grăi dânsa mângâiată -, copiii ca ai mei nimeni nu are!

Și adică ce li s-ar fi putut întâmpla? Printre pontoanele podului era loc de puteau trece și o sută de luntrițe! Da, da! Lor nu li se putea întâmpla nimic: ea ar fi avut altfel visuri rele și presimțiri urâte.

Dar cum a ajuns Persida din mănăstire în mijlocul Murășului?

Pornind iar spre maica Aegidia, ca să afle cele petrecute, Mara era din ce în ce mai strâmtorată. Știa un lucru: că așa, numai din senin, n-a plecat Persida de la călugărițe. Trebuia să fie la mijloc vreo nefăcută!

Mara era însă femeie trăită în lume și știa că lucrurile o să meargă mai bine dacă se va ține dânsa deasupra.

- Bine, maică, - strigă ea - așa păziți dv. copiii!

Ce mai putea maica Aegidia să răspundă când ea singură era de vină, cu slăbiciunea ei cea mare?

Își frângea mâinile și nădăjduia în Dumnezeu cel prea miostiv.

- Las-acum, lasă! grăi dânsa căită. Iată, Maica Domnului ne este într-ajutor; luntrița a apucat-o bine, a luat-o spre locul dintre pontoane și trece, trece, iat-o, trece!

Toți alergară să vadă cum luntrița intră sub pod, apoi se ntoarseră și alergară, pe-mbulzite, ca s-o apuce ieșind din jos de pod.

Persida și Trică ședeau tăcuți și strâmtorați, căci știau, ce-i drept, că de înecat nu se vor îneca, dar nici cu fața curată nu vor scăpa după ce au ridicat atâta lume în picioare.

Peste puțin îi ajunseră apoi și morarii ce plecaseră în calea lor; unul dintre dâșii apucă lanțul luntriței și începură să vâslească spre malul de la Lipova.

Lumea se porni dar și ea înapoi, cu Mara și cu maica Aegidia.

Mult ar fi dat maica Aegidia ca toată această lume neastâmpărată să rămâie departe-n urma ei, ca să poată vorbi ea singură cu Persida. Căci iubea maica adevărul, dar mai presus de toate îi era numele cel bun al mănăstirii, și toate i le-ar fi iertat copilei dacă printr-o minciună bine potrivită ar fi scăpat acest nume bun. Lumea nu era însă numai neastâmpărată, ci totodată și sprintenă, și maica Aegidia cea cu pas mărunț rămase ea departe-n urmă.

Iară Persida nu știa să spună decât adevărul.

Ieșind din luntriță, ea trecu iute, îndrăzneată și cu capul ridicat printre cei adunați pe țărnițe, și se duse drept la maica Aegidia.

- L-a bătut, - grăi dânsa iute -, i-a scos păr din cap, l-a lovit cu pumnii-n coaste, i-a rupt gulerul de la cămașă și l-a zgâriat la gât.

- Cine l-a bătut? întrebă maica mai ușurată.

- Costi Balcovici, răspunse Trică rar și răspicat. Domnul învățător s-a dus să prindă pește și Costi Balcovici a fost obraznic, iară eu nu m-am lăsat bătut.

- Și eu vreau să-i arăt - adause Persida - că n-are să-l bată pe fratele meu pentru că e mai mic și n-are pe nimeni să-l ajute.

- Sărăcuții mamei! grăi Mara înduioșată. Se iubesc, maică, urmă ea ștergându-și lacrimile; se iubesc unul pe altul ca doi copii săraci.

Maica Aegidia era și ea înduioșată nu numai pentru că vedea lacrimi de văduvă, ci și pentru că înțelegea pornirea firească și bună a copilei, dar mai presus de toate pentru că era salvat numele cel bun al mănăstirii.

- Iată, - zise ea cu liniște sărbătorească -, în loc de a-și vedea de școală, umblă să pescuiască, iar în vremea aceasta copiii se sluțesc unul pe altul. Și câte sunt nenorocirile ce s-ar mai fi putut întâmpla, dacă n-ar fi paza Celui-de-Sus. La noi nu se întâmplă astfel de lucruri!

- Se-nțelege! grăi Rosa, nevasta lui Hansler, cizmarul de peste drum. La noi e regulă! La români însă toate merg una peste alta!

- Așa e, ziseră alți câțiva, în vreme ce iar alții râseră.

Lucrul ar fi fost bun și minunat dacă n-ar fi fost de față și câțiva români, ai căroră obraji se roșiră, fie de mânie, fie de rușine.

- Aceasta n-am vrut s-o zic, grăi dar maica Aegidia. E și la români regulă, se vede însă că nu pretutindeni.

- E un păcătos Blăguță acela, adăugă Maria lui Ciondrea, care nu-l putea suferi pe învățătorul din Radna.

Mara stătea ca pe spini. Știa că papistașii sunt un neam de oameni dușmănoși și ținea mult la Blăguță, care era vestit cântăreț de strană. Îi mai trecea apoi, parcă, și un fier roșu prin trup când vedea cum trec peste pod oameni, ba până chiar și care, fără ca să plătească creșterii cuveniți. Călugărița nu putea, în sfârșit, să aibă dreptate.

- Dar fata mea cum a ieșit din mănăstire? zise ea, rostind vorbele cam rar. Tot învățătorul nostru ar fi de vină dacă copiii s-ar fi înecat în Murăș?

Maica Aegidia se sperie și începu să tremure. Nu era deprinsă cu lumea, în mijlocul căreia se afla, și o trecură fiori reci când se gândi că oamenii aceștia ar putea să se pornească la ceartă. Îi era ca și când dincolo, pe dealurile de la Radna, s-ar fi pornit o furtună cu puhoi, care în toată clipa putea să fie aici.

- Haide, Sidi, fata mea! grăi dânsa grăbită. Sărută mâna mamei și vino!

Mara ar fi vrut să aibă cel puțin o ulcică pentru ca s-o sfârâme în mii de bucăți.

Auzi vorbă! Să vie cineva, să ia fata ei, s-o ducă, și ea să nu poată face nimic, iar peste pod să treacă oameni și care, să treacă fără creșterii.

- Fata rămâne cu mine! zise ea, deși numai cam cu jumătate de gură.

- Nu, mamă! grăi Persida, care ar fi intrat în pământ de rușine, dacă nu s-ar fi putut întoarce chiar acum înapoi. Ce-ar fi zis celelalte fete? Eu - urmă ea - trebuie să mă întorc la lecțiune!

Maica Aegidia era cea mai fericită dintre călugărițele de pe țărnița stângă al râului.

– Așa este, grăi dânsa. Te rog – adăugă apoi întorcându-se spre Mara – vino și d-ta cu noi.

Patru care încărcate cu sare cotiră deodată spre pod, ca să treacă spre Radna, iar alte două veneau pe pod spre Lipova.

– Acum nu pot! răspunse Mara și o porni repede spre pod, ca să-și adune creițarii, în vreme ce maica Aegidia plecă cu Persida spre mănăstire, iar Trică se luă după mumă-sa printre lumea ce se risipea.

III

FURTUNA CEA MARE

Nu-i nimic mai iute decât gândul, iar vorba poartă gândul dintr-un om în altul.

Peste jumătate de ceas, toată Radna și toată Lipova știa cum s-au petrecut lucrurile pe țărmul Murășului, ba știa chiar mai mult. Era lucru nemaipomenit! O adevărată răzmeriță!

Călugărița aceea a zis că românii sunt niște nemernici! Ba nemernic e Blăguță, care trebuie să fie alungat cu rușine de la Radna. Ba nemernice sunt călugărițele, care nu știu să păzească fetele pe care părinții le lasă în grija lor. Ba o nemernică e Mara, care și-a vândut fata. Știa călugărița cu ce drept nu i-o lasă, ci o duce înapoi!

Așa se vorbea la Lipova și la Radna, și nu se vorbea domol și cu bună chibzuință, ci cu patimă, ca om pe om să se-ntărate.

Dintr-un lucru de nimic se-nvrăjbisera fără de veste câteva mii de oameni, care trăiau mai înainte în bună înțelegere, iar ziua următoare vrajba s-a lățit, fiindcă era târg la Radna, și s-a-nrăit, fiindcă pornirea pătimașă trece crescând din om în om.

Cel mai amărât dintre toți amărății era însă Blăguță, nenorocitul pescuitor. Avea și el dușmani, pizmuitori, avea, ca toți oamenii, răuvoitori, care se bucurau de-ncurcătura în care-l vedeau. Avea însă și prieteni și binevoitori, care-l muștrău că le-a mai făcut-o și asta. Se certa satul asupra lui și el nu mai știa ce să facă.

Și toate aceste pentru copiii Marei, de care toți în atâte și atâte rânduri se-mpiedicaseră.

Om era și el; trebuia să-și verse focul asupra cuiva: l-a dat afară din școală pe Trică, fiindcă era leneș, neascultător, hărțagos și strică și pe ceilalți copii.

Trică nu plângea, ci stătea drept, cu capul ridicat și cu mâinile lăsate-n jos, apoi, plecat de la școală, trecea cu pas domol uitându-se drept înainte spre pod.

– Săracul mamei! zise Mara plângând la capul podului.

Ce putea dânsa să-i facă? Cum putea să-l ajute? Cerul li se surpa amândurora, parcă, în cap; dar cine asculta plângerea ei?

– Lasă, dragul mamei, – grăi dânsa în cele din urmă, îndârjită –, căci am eu să te dau la o altă școală mai bună! Am să te scot om, om de carte, om de frunte, ca să nu mai fii ca tatăl tău și ca mama ta, ci să stea ei și copiii lor în fața ta cum noi stăm în fața lor! Eu pot, eu am, urmă ea avântată; mi-a dat Dumnezeu și are să-mi mai dea, fiindcă el nu face deosebire între oameni!

Fața lui Trică se însenină. Nu prea înțelegea, ce-i drept, vorbele mamei sale, dar știa că are să meargă la altă școală, că nu el, ci Costi Balcovici are să rămâie în cele din urmă de rușine.

Chiar acum însă Mara nu putea să-l ducă la școală. Era hotărâtă să-l ducă la Arad, fie mâine, fie poimâine, cât mai curând, îndată ce-și va fi făcut vreun rost pentru creițarii de pod. Deocamdată treceau oameni și care, fiindcă era târg la Lipova; n-avea Mara timp nici măcar să se gândească.

Peste noapte trecea de tot puțină lume de la Radna la Lipova ori înapoi. Serile dar Mara lăsa podul în grija lui Gheorghe, un văr al ei, căruia îi dădea bilete pentru câte doi și pentru câte zece creițari, ca să aibă un fel de socoteală cu el. Tot putea însă Gheorghe s-o înșele, și de aceea niciodată ea nu l-a lăsat și peste zi să adune creițarii. Atât era acum de hotărâtă

să plece mâine la Arad, încât își calca pe inimă și vorbi cu Gheorghe ca să rămâie în lipsa ei la pod.

Seara apoi, după ce rămase singură și-și făcu socoteala, ea stătu foarte mult pe gânduri.

Era mare lucrul pe care voia să-l facă, mare și greu. Nu-i vorba, câștigul podului ar fi fost destul de mare ca să plătească pentru Persida și să-i mai rămână și pentru cheltuielile ce voia să-și facă cu Trică. Ba mai și rămânea ceva pe deasupra.

Ea a luat însă arânda podului din banii Persidei: cum putea să-i facă parte și lui Trică? Își nedreptăța fata!

Nu-i vorba, ar fi putut să ia arânda în socoteala amândurora... dar era atât de greu. Cum să dea dânsa atât amar de bani pentru un lucru care nu se vede?

Doamne, câți oameni sunt cu multă știință de carte care tră-iesc ca vai de capul lor, luptându-se cu nevoile vieții și nebăgați în seamă, ba poate chiar disprețuiți de alții care nu știu carte, dar au bani?! În zadar! Mai presus de bani nu e nimic decât sănătatea și voia bună. Cum să dai banul pe care-l ai în mâna ta, când nu capeți pentru el ceva hotărât, pipăit, neîndoios, ci numai o părere, o nădejde, un gând, care poate să te înveselească acum, dar nu știi dacă se va împlini ori nu?

- Ferit-a Dumnezeu! grăi dânsa hotărâtă. Ce-i în mână nu-i minciună.

Nu! ea nu putea să se lepede de visul ei.

Ziua următoare n-a plecat dar la Arad, ci l-a îmbrăcat pe Trică mai curățel și l-a dus, peste Murăș, la Bocioacă.

Știa băiatul destulă carte ca să fie ucenic de cojocărie, și mai învăța și de aici înainte duminecile și zilele de sărbători.

Nu era însă bine aleasă nici ziua, nici casa.

Ce-i drept, Bocioacă, el însuși om așezat și scurt la vorbă, l-ar fi primit bucuros pe Trică, ai cărui ochi îi plăceau, precum zicea el. Îi părea băiatul sănătos, deștept, așezat și sprinten. Nevasta lui Bocioacă era însă fată de popă; cum ar fi putut ea să sufere în casa ei, chiar acum, după cele petrecute, pe băiatul Marei, care, nespălat, nepieptănat, nu putea să fie decât un obraznic?

- O, Doamne! grăi Mara când Bocioacă îi spuse cu mare înconjur că nu poate să-i primească băiatul ucenic. O, Doamne! zise iar și nu mai putea să zică nimic.

Iar li se surpa cerul, parcă, amândurora în cap, și Trică iar stătea drept, cu capul ridicat și cu mâinile lăsate în jos.

Care va să zică, nici măcar ucenic de cojocărie nu mai putea să fie băiatul acesta sărac!

Și toate acestea din vina Persidei! Nu! Persida nu putea să fie vinovată. Vinovată era numai maica Aegidia, călugărița cea papistășească! Nu! Nu! Dumnezeu a vrut așa, pentru ca s-o întoarcă iar la gândul cel bun.

- Haide, dragul mamei, îi zise ea băiatului; am să te dau, tot am să te dau, tocmai de aceea am să te dau să înveți carte!

Era în gândul ei hotărâtă să n-o mai lase nici pe Persida la călugărițe. Nu se mai putea împăca cu gândul că lumea zicea că și-a vândut copila, c-a înstrăinat-o, c-a lepădat-o.

Da! Urât, nesuferit era gândul acesta! Dar ce făcea apoi cu fata? Unde o ducea? Cum o ținea? Ce rost îi făcea?

Mergând cu Trică spre mănăstire, Mara era din ce în ce mai muiată.

Ce ar fi fost adică dacă, după atâtea nenorociri, maica Aegidia s-ar fi învoit să o ție pe Persida și fără plată, ca să rămână cei șase florini pentru Trică? Avea atâta slăbiciune pentru copilă, și unde mănâncă o sută, mai poate să mănânce și încă unul, unde se adăpostesc o sută, mai e loc și pentru o biată fată săracă.

Era tare muiată Mara când a intrat în mănăstire, însă mai muiată încă era maica Aegidia când a văzut ochii cei plânși ai văduvei, de care se despărțise în împrejurări atât de grele și de care se temea oarecum.

- Am să-i vorbesc maichii prioritei, zise ea strâmtorată. Persida e o copilă cu porniri sălbatică, dar bune, foarte bune. O iubește și maica priorita.

„Am să-i vorbesc“ avea pentru Mara înțelesul „lucru e făcut“.

- Apoi - urmă călugărița - am să-ți dau și o scrisoare către părintele guardian de la mănăstirea din Arad a minoriților.